

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента

кандидата юридичних наук, доцента, завідувача кафедри приватного та соціального права Сумського національного аграрного університету

Кузнецової Марини Юріївни

на дисертацію **Болотіної Анни Олексіївни**

«Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в контексті судової реформи в Україні»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 – Право
за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації. На сучасному етапі розвитку України, її статус як важливого учасника міжнародної арени визначається рядом складних обставин, насамперед збройною агресією з боку Росії та відповідними несприятливим наслідками для економіки країни. Незважаючи на ці складні умови, Україна продовжує впроваджувати реформи, обумовлені прагненнями до європейській інтеграції, визначаючи цей шлях як стратегічний, спрямований на досягнення повноцінного членства в ЄС у найближчому майбутньому. Адаптація усіх сфер життєдіяльності суспільства до європейських стандартів та цінностей є протипагою викликам та новими видам внутрішніх та зовнішніх загроз в умовах дії правового режиму воєнного стану. У цьому контексті інтелектуальна власність виступає як стратегічна складова суспільного прогресу та економічного зростання, і вимагає систематичного підходу до її захисту та розвитку.

Активна участь України в міжнародних відносинах, зокрема у галузі інтелектуальної власності, набуває важливого значення. Сприяючи належному рівню реалізації прав власників інтелектуальної власності, Україна прагне стати активним учасником на світовому ринку інтелектуальної власності. Однак, не зважаючи на високі досягнення в науковому та технічному секторі, реальний економічний вплив винаходів та розробок українських новаторів недостатньо високий. Вирішуючи проблемами контрафактної продукції та недостатньою конкурентоспроможністю національного інтелектуального сектору, Україна повинна активно впроваджувати ефективні правові механізми та враховувати європейський досвід в цьому напрямі.

У світлі вирішення проблем правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні, науковці, практики і законодавці дійшли висновку про важливу роль судової системи. Під час багаторічних реформ судової гілки влади в 2016 році внесені зміни до Конституції України, що призвело до утворення нових елементів у системі судової влади, зокрема Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Очікується, що цей новостворений суд та його функції стануть основою для розвитку інновацій в Україні, модернізації всіх процесів та підвищення конкурентоспроможності української економіки та інституту права інтелектуальної власності загалом, забезпечуючи відповідний рівень судового захисту прав інтелектуальної власності. Ураховуючи ці суспільні трансформації в сфері охорони та захисту

прав інтелектуальної власності, теоретична та практична актуальність обраної теми А. О. Болотіною у контексті кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності в Україні є належно обґрунтованою.

Природа інтелектуальної власності виявляється в економічних, технічних та юридичних аспектах, створюючи значну варіативність, що зумовило те, що інтелектуальна власність стала об'єктом досліджень різних наукових галузей знань. Значущим є те, що дослідження, проведене А. О. Болотіною, базується на теоретичних досягненнях учених різних галузей права, зокрема: кримінального, адміністративного права та права інтелектуальної власності. Відповідна тематика була предметом досліджень провідних вчених різних галузей правової науки. Серед науковців, здобутки яких присвячені дослідженням у сфері інтелектуальної власності необхідно звернути особливу увагу на наукові напрацювання І. Арістової, М. Кузнецової, І. Кравченка. Серед фундаментальних робіт у сфері кримінального права значний науковий інтерес складають роботи П. Андрушка, П. Берзіна, І. Білоуса, О. Бондаренко А. Вознюка, О. Гороховської, В. Гулкевича, М. Дімітрова, Ю. Дорохіна, О. Дудорова, А. Ключко, О. Кваші, В. Костюка, А. Лісового, А. Ломакіна, В. Матвійчука, М. Мельника, А. Нерсисяня, О. Новікова, М. Панова, І. Романюка, М. Хавронюка, В. Харченка та інших.

Інтелектуальна власність в сучасних світових тенденціях розвитку суспільства є не просто результатом інтелектуальної діяльності людини, а й вагомим економічним інструментом на шляху до розбудови конкурентоспроможної, економічно процвітаючої держави і є невід'ємним інструментом для досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема, Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та виконання Копенгагенських критеріїв для набуття повноцінного членства України в Європейському Союзі.

В умовах розроблення проекту нового КК України, для доктрини кримінального права особливо важливими на сьогодні є наукові доробки, спрямовані на концептуальне осмислення проблем кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності в Україні. Це важливо для належного врахування відповідних аспектів у новому Кримінальному кодексі України, особливо враховуючи дію правового режиму воєнного стану та стратегію поглибленої європейської інтеграції нашої держави.

Зв'язок роботи з науковою тематикою. Дисертаційне дослідження А. О. Болотіної пов'язане з нормами Конституції України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про наукову і науково технічну діяльність», Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (підтриманих Указом Президента України №722/2019 від 30.09.2019 року, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1), Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 року №402-р.), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 року

№ 231/2021), інших нормативно-правових актів, а також науково-дослідних тематик кафедри міжнародних відносин Сумського національного аграрного університету: «Удосконалення законодавства України щодо забезпечення безпеки сфери банківської діяльності в умовах євроінтеграції: економіко-правовий аспект» (номер державної реєстрації 0117 U 006531) та «Міжнародно-правові засади процесів реформування законодавства України в контексті євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0121U108975).

Наукова новизна та теоретичне значення дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, які сформульовані в дисертаційному дослідженні характеризуються необхідними елементами наукової новизни.

Зокрема, дисертантка здійснила узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо місця інтелектуальної власності в системі правових цінностей. Сформувала позицію про те, що сфера інтелектуальної власності належить до цінних об'єктів кримінально-правової охорони, якому, проте, в чинному КК України не приділено достатньо уваги, оскільки кримінально-правові норми щодо захисту прав інтелектуальної власності не систематизовані, а розміщені в різних розділах Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), зокрема, в Розділі V КК України «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина», а також в Розділі VII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності». Крім того, законодавець не врахував тенденції цифровізації всіх сфер життєдіяльності суспільства та розвитку цифрових технологій з елементами штучного інтелекту, здатного самостійно згенерувати наукову працю, що теоретично теж може належати до об'єктів прав інтелектуальної власності.

А. О. Болотіна здійснила аналіз національного законодавства, що дозволило встановити тенденції до поступових, проте логічних трансформацій у системі правової охорони сфери інтелектуальної власності, що відображені в положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20.03.2023 р. № 2974-IX, згідно з яким було внесено зміни до низки нормативно-правових актів щодо забезпечення охорони прав інтелектуальної власності. Зокрема, до Цивільного кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закону України «Про авторське право та суміжні права» та деяких інших. Водночас стан правової охорони сфери інтелектуальної власності в Україні залишається незадовільним, про що свідчать вибіркові статистичні показники зареєстрованих кримінальних правопорушень проти прав інтелектуальної власності, значна кількість підробок, відсутність дієвих механізмів захисту та реалізації інноваційної продукції, контрафактної продукції низької якості, що, зокрема, в умовах дії правового режиму воєнного стану потрапляє в Україну під виглядом гуманітарної допомоги. З огляду на це, А. О. Болотіною наголошено, що саме кримінально-правова охорона сфери інтелектуальної власності та ефективний судовий захист відповідних прав інтелектуальної власності дозволять реалізувати превентивну функцію держави

щодо вчинення відповідних правопорушень і сприятимуть досягненню встановлених Європейською Радою Копенгагенських критеріїв (Данія, 1993) у частині дієвої ринкової економіки, конкурентоспроможної на ринку Європейського Союзу.

У дисертаційному дослідженні А. О. Болотіної дістали подальшого розвитку положення, щодо:

визначення комплексу факторів соціальної обумовленості криміналізації діянь у сфері інтелектуальної власності, що мають свою специфіку (зокрема, суспільної небезпечності, відносної поширеності кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, нагальної необхідності виконання державою вимог ЄС щодо посилення захисту сфери інтелектуальної власності в контексті активізації євроінтеграційних процесів, розвитку цифрових технологій та штучного інтелекту, впливу військових дій);

необхідності доповнення переліку об'єктів інтелектуальної власності (зокрема, в ст. 420 ЦК України) з огляду на розвиток ринку криптовалют в Україні, необхідність визначення її правового статусу, а також доцільність установлення кримінальної відповідальності за незаконні діяння з токенами та NFT (невзаємозамінними токенами);

потреби прийняття Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період до 2025 року, що має забезпечити ефективні процеси інтеграції України до міжнародного та європейського інтелектуального простору з урахуванням національних інтересів;

обґрунтування поточних результатів судової реформи в Україні щодо утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності та необхідності ухвалення Закону про Вищий суд із питань інтелектуальної власності;

напрямків системного вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності щодо формулювання окремих дефініцій із позиції нормотворчої техніки, а також необхідності гармонізації та уніфікації національного кримінального законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності із законодавством європейських держав.

Елементи наукової новизни властиві й іншим теоретичним висновкам і положенням, які знайшли обґрунтування в цьому дослідженні. Йдеться насамперед про необхідність виділення самостійного розділу кримінальних правопорушень проти прав інтелектуальної власності в особливій частині КК України, правового регулювання штучного інтелекту, як суб'єкта права інтелектуальної власності, та врегулювання правовідносин на результати об'єктів створених ІІІ тощо.

Практичне значення результатів дисертації. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції та висновки, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в науково-дослідній роботі для проведення подальших наукових досліджень охорони сфери інтелектуальної власності; правотворчості – для вдосконалення системи кримінально-правових норм (зокрема, в контексті розроблення проекту нового КК України), безпосередньо для розроблення проектів законів, проектів внесення змін до чинних нормативно-правових актів; правозастосуванні – у діяльності судів, адвокатів; освітньому процесі під час викладання дисциплін

кримінально-правового циклу, підготовки підручників, навчальних посібників, коментарів кримінального законодавства України. Положення дисертації можуть застосовуватися під час викладання курсів «Кримінальне право України», «Судові системи та порівняльне судове право», «Порівняльне кримінальне право», «Право інтелектуальної власності».

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації забезпечена коректністю постановок задач, що підтверджується результатами досліджень, які пройшли апробацію на науково-практичних конференціях. Вирішення поставлених у дисертації наукових завдань базується на використанні сучасних методів використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: історичний, формально логічний, системно структурний, порівняльно-правовий, статистичний методи, метод діалектичного пізнання, системного аналізу. Також слід зазначити, що аналіз дисертаційної роботи доводить високий рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених за темою дисертації, що підсилюється також використанням *інформаційної та емпіричної бази* дослідження, а саме матеріалів узагальнень практики перегляду судових рішень у справах щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, судових актів Верховного Суду, рішення судів загальної юрисдикції, практичної діяльності суб'єктів прав інтелектуальної власності, наукові статті та довідкові видання.

Рецензент стверджує, що дисертаційне дослідження А. О. Болотіної є комплексною, самостійною, логічно структурованою та довершеною науковою працею. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зазначені структурні елементи, послідовність їх викладу цілком відповідають законам формальної логіки. Зміст дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам. Дисертація є логічно завершеним дослідженням.

Головні результати, отримані особисто автором. Рецензент засвідчує, що дисертація А. О. Болотіної містить результати власних досліджень. Зокрема, був проведений аналіз звіту перевірки на плагіат на наявність текстових запозичень (програма Unicheck). Рецензент дійшов висновку, що дисертаційна робота Болотіної Анни Олексіївни на тему: «Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в контексті судової реформи в Україні» є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень згідно постанови КМУ від 12.01.2022 року № 44 п. 9. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Кількість наукових публікацій. За результатами проведеного дослідження опубліковано 20 наукових праць, зокрема: 5 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у виданні, що входить до бібліографічної та реферативної бази даних Scopus, 2 статті в наукових періодичних виданнях іноземних держав, 12 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій, 5 авторських свідоцтв, що підтверджує належний рівень апробації дисертації.

Зауваження і побажання до змісту дисертації. Дисертація А. О. Болотіної, як і будь-яке інше сучасне наукове дослідження, не позбавлена деяких дискусійних чи спірних теоретичних положень та висновків.

Це стосується насамперед обґрунтування положення щодо того, що об'єктивна обумовленість кримінально-правової охорони інтелектуальної власності втілюється в кримінально-правовій нормі за допомогою її відображення в нормативно-правовому акті та *правосвідомості суспільства*. Так, дисертанткою досить змістовно обґрунтовано соціально-політичні, правові аспекти, що відображають практичну потребу кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності в Україні, і найменше уваги приділено саме правосвідомості суспільства. У питаннях правопорушень проти прав інтелектуальної власності дійсно має значення правова свідомість, обізнаність та виховання у суспільстві належного ставлення до результатів інтелектуальної творчої діяльності людини, її результатів, поваги до авторського права. Тому система охорони та захисту прав інтелектуальної власності має містити обов'язковим елементом роботу з громадянським суспільством щодо правового виховання суспільства та формування правової свідомості щодо цінності інтелектуальної власності.

Втім, висловлені зауваження, звісно, що неспроможні позначитися на позитивній оцінці проведеного авторського дослідження проблем кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності в контексті судової реформи в Україні. Вони лише можуть стати основою для творчих дискусій та подальших наукових розробок цієї проблематики.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю ради:

Дисертаційна робота Болотіної Анни Олексіївни «Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в контексті судової реформи в Україні», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань (08) за спеціальністю (081) за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разовсі спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 року.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри приватного та соціального права
Сумського національного
аграрного університету

Марина КУЗНЕЦОВА

